

ทะเลสาบสงขลาเป็นเสมือนหนึ่งเครื่องหมายทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดภาคใต้ 3 จังหวัด เพราะเชื่อมต่อกับจังหวัดสงขลา นครศรีธรรมราช และพัทลุง มีเนื้อที่ที่เป็นน้ำประมาณ 1,000 ตารางกิโลเมตร ในส่วนที่เป็นลุ่มน้ำประมาณ 9,000 ตารางกิโลเมตร ในอดีตเคยมีปลามากมายร่อยกว่าชนิด ปัจจุบันเหลือเพียง 2 ชนิด มีประชากรอยู่รอบ 3 จังหวัดหนึ่งล้านห้าแสนคน แต่ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาทะเลสาบสงขลาเกิดความตื่นขึ้น มีประชาชนเข้าไปจับปลาเป็นจำนวนมาก จนขณะนี้ทราบว่าการทรัพยากรน้ำร่อยหรือไปเป็นจำนวนมาก และกำลังเกิดปัญหาในทางนิเวศอย่างหนัก โดยทั้งหลายทั้งปวงนี้เกิดจากความเห็นแก่ประโยชน์ของประชาชน นโยบายที่ผิดพลาด การแก้ไขปัญหาที่ไม่ถูกต้อง และความไม่จริงจังในการแก้ไขปัญหานี้ในอดีต จนมาถึงปัจจุบันทะเลสาบสงขลา กำลังกลายเป็นจุดที่เป็นปัญหามากกว่าที่จะเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อประชาชน

สาเหตุของการตื่นขึ้นเชื่อกันว่า ป่าถูกทำลายเป็นอย่างมากจนไม่มีพื้นที่ป่าที่สามารถจะรับน้ำได้ในฤดูฝน โดยน้ำดังกล่าวจะสามารถผลักดันน้ำเค็มไม่ให้ไหลเข้ามาในทะเลสาบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งน้ำจากป่าพรุ ซึ่งขณะนี้ก็มีปัญหาอยู่ในขั้นวิกฤต เนื่องจากความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนของประชาชนที่ไม่ช่วยกันรักษา ที่สำคัญ นโยบายที่ไม่ถูกต้องเป็นต้นว่า การสร้างท่าเรือปิดทางระบายน้ำของทะเลสาบทำให้เกิดมีตะกอนหมักหมม ผลสุดท้ายก็มีผลในทางลบมาจนถึงปัจจุบัน กล่าวโดยรวมก็คือ ความรู้ที่ไม่ถึงการนำไปสู่การกระทำที่ส่งผลเสียในระยะยาว และผลที่ตามมาในขณะนี้ก็คือความเสื่อมโทรมของทะเลสาบสงขลาและลุ่มน้ำทะเลสาบ ซึ่งจะกระทบต่อความเป็นอยู่ของชนหนึ่งล้านห้าแสนคน

เพื่อจะแก้ไขปัญหาดังกล่าว ได้มีการตั้งคณะทำงานขึ้นมาหนึ่งชุด โดยมีรองนายกรัฐมนตรี พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ เป็นประธาน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา และรัฐมนตรีว่าการ

โครงการลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา โครงการต้นแบบที่น่าจับตามอง

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นายประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์ เป็นรองประธาน นอกจากนั้นก็มีการแต่งตั้งกว่า 30 คน โดยมีตัวแทนจาก 3 จังหวัดดังกล่าว ได้แก่ สงขลา นครศรีธรรมราช และพัทลุง จังหวัดละ 3 คน ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 4 คน และผู้ว่าราชการจังหวัดทั้ง 3 จังหวัดก็อยู่ในคณะกรรมการด้วย นอกจากนั้นยังมีผู้ช่วยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย นายวีระ มุสิกพงศ์ เป็นกรรมการ โดยนายวีระ มุสิกพงศ์ เป็นประธานอนุกรรมการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน และประชาสัมพันธ์ ซึ่งต้องรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนเพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหานี้

1. การวางแผนแม่บทเพื่อการฟื้นฟูลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา
2. เป้าหมายสำคัญคือการคืนธรรมชาติให้กลับมามากที่สุด ซึ่งเป็นหลักการที่กำหนดโดยนายกรัฐมนตรี ดร.ทักษิณ ชินวัตร
3. การแก้ไขปัญหาต้องสอดคล้องกับหลักวิชาการ และความต้องการที่แท้จริงของประชาชน

ที่สำคัญ กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาประกอบด้วยรองนายกรัฐมนตรี และปลัดกระทรวงต่างๆ 10 กระทรวงด้วยกัน และจุดเด่นก็คือ การแก้ไขปัญหาจะต้องอาศัยความร่วมมือจากประชาชนและรัฐเท่านั้นโดยมีต้องการให้นักการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องแต่ประการใด และจากคำแถลงของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ รองนายกรัฐมนตรี ได้กล่าวไว้เป็นนโยบายหลักว่า ต้องการให้โครงการแก้ไขลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเป็นหน่ออ่อนของการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยต่อไปจะแปรรูปเป็นองค์การมหาชน สิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับโครงการฟื้นฟูลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา อยู่ที่ว่าเป็นโครงการที่มีส่วนร่วมของหลายฝ่ายโดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนและรัฐรวมตลอดทั้งผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นต้นแบบของการจัดการเพื่อฟื้นฟูและรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โครงการดังกล่าวเกี่ยวโยงกัน

ในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม รวมตลอดทั้งในทางการเมืองซึ่งได้แก่การมีส่วนร่วมของประชาชน

กล่าวอีกนัยหนึ่ง ในอดีตที่ผ่านมาการแก้ไขปัญหาจะทำโดยหน่วยงานของรัฐโดยมีนักวิชาการของหน่วยงานเป็นผู้กำหนดนโยบายประชาชนไม่มีส่วนร่วมหรือเป็นส่วนนำเข้าแต่ประการใด แต่ในโครงการดังกล่าวในปัจจุบัน ประชาชนจะมีบทบาทมากขึ้นซึ่งจะมีผลในทางบวก เพราะประชาชนย่อมรู้ว่าความต้องการของตนอยู่ที่ใด โดยนัยนี้กล่าวได้ว่าเป็นต้นแบบของการแก้ไขปัญหาสังคมแบบใหม่ สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ซึ่งพัวพันหลายมิติทั้งในแง่การมีส่วนร่วมสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันตามมาตรา 46 ระบุไว้ว่า "บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น และของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ" ซึ่งจะเห็นได้ว่า มาตรา 46 เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาและพัฒนาท้องถิ่นของตน ในส่วนนี้ถือได้ว่าโครงการฟื้นฟูลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเป็นความพยายามตอบสนองต่อเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญมาตราดังกล่าว

นอกเหนือจากนั้น การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ยังสอดคล้องกับมาตรา 59 และมาตรา 60 ของรัฐธรรมนูญ ในส่วนของการแสดงประชามติและการมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาของเจ้าหน้าที่ของรัฐอันมีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของตน ซึ่งหมายความว่า ถ้ามีการตีความอย่างกว้างๆ ในสองมาตราดังกล่าว การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ก็ถือได้ว่าสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่ให้ประชาชนมีบทบาทในโครงการ

การใดก็ตามที่จะมีผลกระทบต่อตน ทั้งนี้ก็เนื่องจากว่า การที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมก็เป็นการแสดงความคิดเห็นของตนอยู่แล้วในตัว

ในส่วนที่เกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและการจัดการการบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในเขตพื้นดินนั้น รัฐธรรมนูญมาตรา 290 เกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่นก็ยังระบุถึงบทบาทของประชาชนไว้เกี่ยวกับเรื่องนี้ โดยให้มีการตราเป็นกฎหมายเพื่อการดังกล่าว

มาตรา 290 บัญญัติว่า เพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีอำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายบัญญัติ กฎหมายตามวรรคหนึ่งอย่างน้อยต้องมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

(1) การจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในเขตพื้นที่

(2) การเข้าไปมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่นอกเขตพื้นที่ เฉพาะในกรณีที่น่าจะมีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ของตน

(3) การมีส่วนร่วมในการพิจารณาเพื่อริเริ่มโครงการหรือกิจกรรมใดนอกเขตพื้นที่ ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือสุขภาพอนามัยของประชาชนในพื้นที่

การที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่า ถ้าโครงการฟื้นฟูลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาประสบความสำเร็จโดยมีโครงสร้างจากหลายฝ่ายมาแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งประกอบด้วยหลายมิติ และสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ โอกาสของต้นแบบดังกล่าวจะกลายเป็นแบบอย่างของโครงการอื่นๆ ก็จะมีสูงขึ้น ตัวอย่างที่เห็นตัวอย่างหนึ่งซึ่งน่าจะเดินตามแนวของโครงการลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ก็คือ ป่าพรุขนาด 4,000 ไร่ ที่จังหวัดระยอง ซึ่งประชาชนใช้ประโยชน์จากสัตว์น้ำและการทำหัตถกรรมจากกระจวด แต่มีบุคคลบางกลุ่มหวังผลประโยชน์จากการใช้เนื้อที่ดังกล่าวจัดทำมหาวิทยาลัย และประโยชน์ในด้านอื่นๆ โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบในทางนิเวศวิทยาที่จะเกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งป่าพรุดังกล่าวเหลืออยู่แห่งเดียวในภาคตะวันออก จึงเป็นเรื่องที่จะต้องมีการจับตามองกันต่อไป

และต้นแบบของทะเลสาบสงขลา น่าจะนำมาใช้กับป่าพรุที่จังหวัดระยองด้วย ■